

Poměrně krátký S. pobyt má pro dějiny pražského operního divadla význam hlavně potud, že dokládá souvislý zájem obecnosti o operu od počátku 18. stol. Absence hudebních materiálů nedovoluje konkrétnější hodnocení jeho operní tvorby, je však nepochybné, že byl výjimečnou skladatelskou osobností, o čemž svědčí nejen soudobý ohlas, ale i novodobý zájem o jeho instrumentální kompozice.

PRAMENY A LITERATURA: NK, sign. 52 C 8 (konvolut): *Oratorium Jesus patiens... musicae auctore... Godefrido Henrico Stölzel...*, Pragae 1724 (provedení u křižovníků); *Die Büßende und Versöhnte Magdalena Als ein Spiegel denen Büßenden vorgestellt... Posto in Musica Dal Sigr. Enrico Stoelzel...*, Prag 1726 (provedení tamtéž); Zámecká knihovna Křimice (fond spravuje NMk, oddělení zámeckých knihoven), sign. 3522: *Venus und Adonis*, b. m., b. d. [?]; SB Berlin: *Acis und Galathea, oder Die triumphirende Liebe*, Gotha 1729; Altenburg, Landesarchiv: *Venus und Adonis*, Altenburg 1730, další libreta ⇒ Meyer 2/III, s. 228, 259–261; Universitätsbibliothek Lund, sbírka Wenster F 12: árie *Der holde Strahl, so meine Brust entzündet...*, z opery *Artemisia*, Naumburg 1713 (opis hlasů 1716: bas, housle, cembalo); soupis tvorby a uložení dalších pramenů ⇒ B. Siegmund in MGG. • J. Mattheson: *Grundlage einer Ehren-Pforte*, Hamburg 1740, ed. M. Schneider, Berlin 1910, s. 102n., 171n., 342–348 (S. autobiografie), Anhang s. 37; L. Ch. Mizler: *Neu eröffnete musicalische Bibliothek IV*, Leipzig 1754; J. G. Walther: *Musicalisches Lexicon*, Leipzig 1832; P. Nettl: *Zur Geschichte des Konzertwesens in Prag, Zeitschrift für Musikwissenschaft* (Leipzig) 5, 1922/23, s. 157n.; A. Fett: *Musikgeschichte der Stadt Gotha, Von den Anfängen bis zum Tode G. H. S. (1749)*, dis., Freiburg im Breisgau 1951; M. Freemanová: *Oratorios (and operas) by German composers in the 18th and 19th century Bohemian lands, Deutschsprachiges Theater in Prag*, ed. A. Jakubcová–J. Ludvová–V. Maidl, Prag 2001, s. 198. • ADB, Dlabač, Gerber, Grove, Grove O, Meyer, MGG

asch

Joseph Anton STRANITZKY

* kolem 1676 asi ve Štýrsku (Rakousko)

† 19. 5. 1726 Vídeň (Rakousko)

Loutkář, herec, ředitel divadelní společnosti

Rodný záznam S. se doposud nepodařilo nalézt, ačkoli jsou známa data narození jeho

mladších sourozenců. Otec byl již 1677 lokajem ve Štýrském Hradci, kam se rodina zřejmě přistěhovala nedlouho předtím. O rodičích nebyly však nikde v okolí nalezeny matriční záznamy. Tvzení o S. pražském původu (⇒ *Korntheuer* 1820) nebylo dosud vyvráceno ani potvrzeno. Vídeňská univerzitní matrika 1707, kdy skládal zkoušky na zubního lékaře, u něho uvádí „Styrus“, tj. původem ze Štýrska. Divadelní dráhu nastoupil zřejmě až po otcově smrti 1684 a údajně hrál jistou dobu ve společnosti → C. E. Veltenové. Od 1698 působil, tehdy patrně již ženat s Marií Monikou, jako loutkář v Bavorsku. Vystupoval v Norimberku, v Burgausenu a v Landshutu, 1699 v Augsburgu a v Mnichově, 1700 a 1702 v Norimberku. 1702 to byl možná on, kdo byl označen jako „štýrský sedlák“, s nímž chtěl hrát loutkové divadlo v Basileji odmítnutý → J. B. Hilverding. Poté se objevuje až po třech letech ve Vídni (1705/06) jako jeden ze tří principálů herecké společnosti, s J. B. Hilverdingem a F. L. Nafzerem. První vídeňské působení v boudě na náměstí Am neuen Markt bylo 1706 přerušeno odjezdem společnosti mimo Vídeň, kde však manželky principálů znovu s úspěchem žádaly o povolení produkci. Společnost, posílená mezitím severoněmeckými herci, hrála pak v téže boudě až do jejího stržení po masopustu 1707. Jejimi členy byli vedle tří principálů a jejich manželek asi J. C. Denner, jeho děti Leonhard Andreas a Elisabeth, dále M. M. Ritterová (ti ihned potom vytvořili vlastní společnost), pravděpodobně i H. W. Benecke a jeho žena Victoria Clara, dcera → J. Kuhlmanna. Po rozpadu společnosti složil S. na lékařské fakultě zubařské zkoušky. Velmi pravděpodobně se spolu s Hilverdingem účastnil i dalšího podniku německých komediantů, hrajících od 1707 v míčovně v ulici Teinfaltstraße, kde jim bylo účinkování po protestech místních obyvatel v prosinci 1709 zapovězeno. S. se tehdy na svých novoročenkách již prezentoval jako „známý vídeňský Hanswurst“ a byl pozván i k vystoupením u dvora. Zřejmě titíž vídeňští komedianti účinkovali pak ve Štýrském Hradci. 1711 byl už principálem trupy v nově zřízeném Divadle u Korutanské brány, které od 1. 6. 1712 získal

do trvalého nájmu. Složení jeho souboru není známo. Pravděpodobně v něm byli J. B. Hilverding, → J. E. Leinhaas, → F. Kurtz, → H. Rademin s manželkou, A. Schröter, → A. J. Geißler a Ch. Horn, později přibyli → J. H. Brunius (1714), F. F. Elenson (od 1715?), → F. A. Defrairie (od 1716?), Ch. Gründler (nejpozději 1720). Permanentní a úspěšné S. působení ve Vídni přerušovaly čas od času jen větší okolnosti (epidemie, dvorní smutek apod.). V jedné z těchto přestávek navštívil v lednu 1713 jako loutkář Brno a dostal povolení opakovat svůj repertoár

s živými herci, v květnu přibyl se svou společností znovu do Brna a hrál v jízdně. Vídeň pak již neopustil, získal zde dům a měšťanské právo, v okolí statek a vinice a zemřel tu ve stáří přízni obecnosti.

S. byl především tvůrcem komické figury vídeňského Hanswursta, ustáleného typu, vycházejícího z tradice postavy Pickelheringa a přejímajícího většinu rysů jeho komiky, ale oblečeného do kostýmu salcburského sedláka. Tento typ ovlivnil pak komickou postavu hauptakci v celé oblasti Rakouska, českých zemí

Joseph Anton Stranitzky jako Hanswurst (Vídeň 1717)

a jižního Německa nejméně do konce třicátých let 18. stol. Domněnky, že S. byl rovněž literárně činným autorem, byly v posledních desetiletích do značné míry zpochybněny. Novoročenky a humoristické spisy, které vydával, byly patrně dílem jiného autora či jiných autorů. Rovněž zachované vídeňské hauptakce z jeho období, na jejichž podobě měl bezpochyby značný podíl, nebyly asi jeho autorským dílem. Vyznačovaly se častým přejímáním látek italského operního divadla a výrazně jednotně traktovanou rolí Hanswurst, zřejmě počítající se S. jako představitelem. Soubor rukopisů nepodává ovšem reprezentativní obraz repertoáru S. společnosti, neboť se v něm zpočátku objevovala i řada titulů, které patřily k obecné repertoárové zásobě německého kočovného divadla, např. *Faust* (1716).

V českých zemích S. vystupoval sice jen na třech krátkodobých brněnských zájezdech, ale na zdejší divadelní kulturu zapůsobil hlouběji jako herec prostřednictvím svého následovníka → G. Prehausera. Jako principál byl podnikatelským vzorem A. J. Geißlerovi.

EDICE: *Der Wiener Hanswurst. Stranitzkys und seiner Nachfolger ausgewählte Schriften I–II*, ed. R. M. Werner, Wien 1883, 1886 (Wiener Neudrucke, 6, 10); *Wiener Haupt- und Staatsaktionen I–II*, ed. R. Payer v. Thurn, Wien 1908, 1910.

PRAMENY A LITERATURA: MZA, Fond B 1 (Gubernium), sign. B 47, kart. 1, č.j. 56 a 275 z ledna 1713, č.j. 175 z května 1713; Wiener Stadt- und Landesarchiv, Totenbeschauprotokolle; ÖNB, Cod. 13.147, 13.167, 13.475–13.478, 13.492–13.502, 15009: soubor 18 rukopisů vídeňských hauptakcí, z nichž 14 z roku 1724 ⇒ *Wiener Haupt- und Staatsaktionen* 1908, 1910; Wiener Stadt- und Landesbibliothek, sign. Ia 38.589, Ic 26.500, Ic 149.539: rkp. čtyř her; soubor osmi nedatovaných cedulí Divadla u Korutanské brány 1711–23; *Menologium oder die Monath...*, *Von dem sonst bekandten Hans Wurst Oder J. A. St.*, b. m., 1708 (dnes pravděpodobně nedostupné ⇒ *Der Wiener Hanswurst* 1883); *Hannß Wursts Lächerlich-curieuse und ohnbefehlbarer Hauß-Calendar aVf DIes Ietzt LaVffenDe Jahr...* [chronogram 1713], b. m.; *Lustige Reyß-Beschreibung Aus Salzburg in verschiedene Länder... Herausgegeben von Joseph Antoni Stranitzkhy Oder den so genannten Wienerischen Hannß Wurst*, b. m.

[1717?]; *Hannß-Wurst Neu angenommener Passagier aus dem Affen-Dschlaraffen und Wurm-Land nacher Wien*, b. m. [1719?]; *HannßVVVrsts VerMischte GedAnCken Ueber die Vier Jahrs-Zeiten, bey Gelegenheit DIeses nIcht Längst EIngetretenen VnD Ietzt hIe LaVffenDen NeVen Jahrs...* *Offeriret von ... Joseph Antoni Stranitzkhy*, b. m. [chronogramy 1721]; *Listig und zugleich Lustiger Glieder-Krieg dess Menschlichen Leibs Ein König oder Haupt zu erwählen... von dem so genannten und wohl bekannten Wienerischen Bauern Hannß-Wurst*, b. m. [1724]. • J. Korntheuer: Karl [!] S. und Joh. [!] Prehauser, Biographische Skizze, *Wiener allgemeine Theaterzeitung* (Wien) 13, 1820, s. 253; J. E. Schlager: *Wiener Skizzen aus dem Mittelalter*, nová řada (Wien) 1, 1839, s. 260–290; D'Elvert 1852, s. 40 (též bibliografie starší literatury); A. v. Weilen: *Zur Biographie J. A. S.*, *Vierteljahrsschrift für Litteraturgeschichte* (Weimar) 1, 1888, s. 485–488; *Fach-Katalog* 1892, s. 16, 17, 100n.; F. Homeyer: *S. Drama vom „heiligen Nepomuck“*, Berlin 1907, s. 7; R. Payer v. Thurn: Einleitung, in *Wiener Haupt- und Staatsaktionen I*, Wien 1908, s. V–XLI; J. Leisching: Die Vorläufer des ständigen Schauspiels in Brünn, *Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens* (Brünn) 5, 1901, s. 239; H. Trutter: Neue Forschungen über S. und seine Werke, *Euphorion* (Leipzig–Wien) 24, 1922, s. 28–60, 287–331; O. Rommel: *Die Alt-Wiener Volkskomödie*, Wien 1952, s. 190–336; H. G. Asper: *Spieltexte der Wanderbühne*, Wien 1975, s. 1, 4, 13n., 35n., 46, 60, 118n., 135n., 142, 148, 154 + *Hanswurst*, Emsdetten 1980, s. 34–49; B. Rudin: Das fahrende Volk, Puppenspiel als Metier, *Kölner Geschichtsjournal* (Köln) 1, 1976, s. 2–11 (česky Putující národ aneb Povolání: loutkář, DR 10, 1999, č. 2, s. 31–40); G. Hansen: *Formen der Commedia dell'arte in Deutschland*, Emsdetten [1984], s. 16n., 21n.; F. Hadamowsky: *Wien. Theatergeschichte*, Wien–München 1988, s. 169–190; J. Balvín: *Hanswurst J. A. S. dobývá vídeňské divadlo, Vídeňské lidové divadlo od Hanswurstu S. k Nestroyovi*, ed. J. Balvín–J. Pokorný–A. Scherl, Praha 1990, s. 22–32; B. Rudin: Heinrich Rademin, *Hanswursts Schattenmann, Theater am Hof und für das Volk* (Maske und Kothurn 48), ed. B. Marschall, Wien–Köln–Weimar 2002, s. 271n., 281, 284n., 289, 298; viz Edice. • Gallerie, Kosch Th, Pies

asch

Teresa STRINASACCHI

* 1764 Ostiglia (Itálie)

† 1838 Londýn (Velká Británie) nebo Itálie

Zpěvačka

Psána též Strina Sacchi, Strinasachi, Strenasachi, Aninasachi, křest. jménem také Theresia. – Pocházela z hudebnické rodiny. Její sestra Regina, provd. Schlicková (1764–1839), se jako houslistka proslavila v Itálii i ve střední Evropě, 1784 koncertovala v přítomnosti císaře Josefa II. ve vídeňském Divadle u Korutanské brány a za autorova doprovodu přednesla *Sonáta B dur* (K. 454) → W. A. Mozarta, kterou pro ni zkomponoval; bratr Antonio působil mj. jako houslista v salcburském dvorním orchestru, sestra Anna byla také zpěvačkou. S. se provdala za zpěváka (bas buffo) G. Ambrogettiho (* asi 1780). Pěvkyně Marianna S. a Teresa S.-Avogadro, působilci v severoitalských divadlech ve třicátých a čtyřicátých letech 19. stol., mohly být její dcery nebo neteře.

Už od počátku pěvecké kariéry se S. orientovala na interpretaci v komickém oboru. Poprvé se představila v jarní sezoně 1787 v Mantově jako seconda donna. Vystupovala společně se sestrou Annou v buffách G. Paisiella *Le due contesse* [Dvě hraběnky] a F. Alessandriho *La finta principessa* [Domnělá princezna] a absolvovaly spolu i angažmá v Chioggii a Trevisu, Udine, Padově a Florencii 1791/92 (Zaida, G. Gazzaniga: *Il Serraglio di Orosmano* [Orosmanův harém]). V karnevalové sezoně 1793 v městě Volterra byla S. už obsazena jako prima buffa v Guglielmiho *La bella pescatrice* [Krásná rybářka] a Paisiellově *La Scuffiara* [Zamilovaná]. Následovalo angažmá v operní společnosti → D. Guardasoniho v pražském Nosticově divadle 1793–97, kde byla zpočátku tzv. druhou primadonou alternující s → A. Campi a E. Cannabichovou. Obor prvních komických rolí samostatně ovládla 1797. Po odchodu z Prahy (léto 1797 údajně strávila ve Vídni, kde její vystoupení však nejsou doložena) zahájila kariéru špičkové interpretky italských komických oper jako „prima buffa assoluta“ v benátském divadle Nobile Teatro Giustiniani da S. Moisè, kde 1797–99 zpívala první role

TERESA STRINASACCHI

Brillò sempre sui teatri d'Italia e di Francia questa illustre cantante, principalmente per l'espressione e per un accento musicale sempre vivo ed appassionato, nonché per la verità dell'azione.

Giovanni Antonio Sasso: Teresa Strinasacchi

v komických operách J. S. Mayra, G. Paisiella, M. Portogalla, G. a F. Gardiho, M. da Capua a G. Gazzanigy. Po hostování ve Veroně, Vicenze, Udine a Padově se vrátila do Benátek a 1799/1800 zpívala v divadle S. Benedetto (Mayr: *L'avarò* [Skrblík], *Lubino e Carlotta*, Portogallo: *Il matrimonio di Figaro* [Figarovo manželství]). Při následném pobytu v Paříži (Salle Olympique, Salle Favart, Salle Louvois 1801–05) upoutala pozornost brilantní pohyblivostí hlasu, důrazným přednesem a půvabem zejména v roli Caroliny z Cimarosovy buffy *Il matrimonio segreto* [Tajné manželství], s níž se posléze představila i v milánské Scale (1806) a v benátském divadle La Fenice, kde kromě toho 1807 účinkovala v premiérách nových oper J. S. Mayra *Le due giornate* [Dva kritické dny] a *Belle ciarle, e tristi fatti* [Mnoho řečí, ale skutek utek?], V. Lavigny *Le Metamorfofi* a S. Pavesiho *Sapersi scegliere un degno sposo* [Po-